

23.08.2022

Rapport iKP

Inkluderende og kvalitetsfremmende praksissamarbeid.

Praksissamarbeid mellom Sandnes kommune og
Universitetet i Stavanger.

SANDNES KOMMUNE

Rapport

iKP Inkluderende og kvalitetsfremmende praksissamarbeid

Praksissamarbeid mellom Sandnes kommune og Universitetet i Stavanger.

Innholdsfortegnelse

Bakgrunn og behov.....	2
Utfordring.....	3
Aktiviteter og organisering.....	3
Arbeidspakke 1: Utvikle en modell for veiledning og evaluering av studenter	3
Arbeidspakke 2:.....	3
Arbeidspakke 3.....	4
Evaluering	4
Arbeidspakke 1 og 2:	4
Tilbakemelding fra avd:	5
Tilbakemelding fra studentene:	5
Arbeidspakke 3.....	6
Referanser	7

I 2019 startet Mestringsenheten i Sandnes kommune og det Helsevitenskapelige fakultet ved Universitetet i Stavanger et samarbeid om en ny organisering av praksis for sykepleiestudenter i kommunehelsetjenesten. Mestringsenheten er en kommunal enhet som har ansvar for rus og psykisk helsearbeid for voksne i Sandnes kommune. Enheten har over 300 ansatte, og er inndelt i 7 ulike avdelinger.

Personer i prosjektet	Tittel	Funksjon
Björg Oftedal	Dekan, Helsevitenskapelige fakultet UIS	Prosjekteier
Trude Lønning	Enhetsleder, Mestringsenheten, Sandnes kommune	Prosjekteier
Trond Erik Grønnestad	Førsteamanuensis, Ph.d., Sykepleier, UIS	Prosjektleder
Tone Haugland	Master i sosialantropologi, sykepleier, Mestringsenheten Sandnes kommune	Koordinator Sandnes Kommune
Hilde Knutsen	Praksiskoordinator, sykepleier, UIS	Koordinator UIS
Åse U. Bergesen	Universitetslektor, sykepleier, UIS	Medarbeider
Gunnbjørg U. Bertelsen	Aktivitør, Mestringsenheten Sandnes kommune	Medarbeider
Torny Kamfjord	Universitetslektor, sykepleier, UIS	Medarbeider
Eva Vabø	Universitetslektor, sykepleier, UIS	Praksislærer

Bakgrunn og behov

Sykepleiermangel – samfunnets behov.

I flere år er det påpekt mangel på sykepleiere i både kommune og spesialisthelsetjeneste. Sykepleie er det enkeltyrket som hadde størst mangel målt i antall personer i NAVs bedriftsundersøkelse i 2017 (Regjeringen 2018). Mangelen på sykepleiere og spesialsykepleiere i Norge har økt med 47 prosent fra 2017 til 2018 (Thommassen 2018). I en artikkel i tidsskriftet sykepleien påpekes det at sykepleiemangelen er på rundt 6000 sykepleiere (Helmers, A-K. 2019). I NOU 2018: 2, Fremtidige kompetansebehov I – Kunnskapsgrunnlaget, framkommer det at mangelen på sykepleiere sannsynligvis bare vil øke. Det beregnes at i 2035 vil sykepleiermangelen være på hele 28 000 personer (Regjeringen 2018).

Utdanning

Årlig utdannes ca. 3.500 sykepleiere. Det dekker knapt avgangen fra yrket (Brasetveit, K. 2018). Utdanningssteder for sykepleiere har derfor fått pålegg om å øke utdanningstakten på sykepleiere. Som følge av dette har blant annet universitetet i Stavanger de ti siste årene økt opptak på sykepleierstudenter fra 210 studenter i 2010 til 345 studenter i 2022. Siden 50% av undervisningen i sykepleieutdanningen skjer i praksis, nær pasienten, har denne store økningen i antall studenter også konsekvenser for praksisplassene. Den største utfordringen for utdanningsinstitusjonene er ikke kapasiteten til å ta imot flere studenter, men mangel på relevante praksisplasser.

Studenter

I NOKUT sin utredning og analyse av studentenes kommentarer i Studiebarometeret 2016 (til glede og besvær – praksis i høyere utdanning) fremkommer det at både studenter og institusjoner har et ambivalent forhold til praksis, og at det er avstand mellom ord og handling når det gjelder praksis. Studentene verdsetter praksis for ferdigheter og kompetanse som praksisveiledere besitter, men sliter med å koble dette til ønsket læringsutbytte (NOKUT 2018). Institusjonene på sin side verdsetter praksis for det praksis kan tilby av erfaringer og kompetanse, men synes uvillig til å investere i det praksis koster i tid og penger (ibid).

Kommune

Personer som sliter med psykiske plager og/eller rusplager opplever ofte stor grad av ensomhet og isolasjon (Husebø et al. 2018). For å bøte på dette har flere kommuner opprettet aktivitetstilbud. Disse tilbudene er ikke direkte helsehjelp, men aktivitetene er allikevel viktige i å opprettholde en tilfredsstillende psykisk helse hos deltagerne. KS sin budsjettundersøkelse av landets kommuner viser at kommunenes økonomi vil bli strammere i 2020 (KS 2019). Kommunene forventer store utgiftsøkninger spesielt innen pleie og omsorg. Det betyr at kommunene må effektivisere og iverksette sparetiltak (KS 2019). Vi risikerer da at kommuner må nedprioritere tjenester som ikke er lovpålagt, og i verste fall nedprioritere lovpålagte tilbud. Det betyr at aktivitetstilbud som har stor betydning for personers livskvalitet og som er viktige beskyttelsesfaktorer mot psykisk sykdom kan bli prioritert bort, selv om livskvalitet og forebygging av ensomhet er ett av regjeringens satsingsområder (Regjeringen 2020).

Befolkningsframskrivingen tilsier at kommunene må håndtere et økende antall innbyggere som trenger tjenester, samtidig som det blir vanskeligere å ansette kvalifisert helsepersonell på grunn av kommende sykepleiemangel. Kommunene må levere flere tjenester og opprettholde kvalitet i tjenestene uten tilførsel av flere ressurser. Vi (kommune og universitet) blir derfor utfordra til å tenke nytt.

Ved å jobbe på nye måter og bruke studenter i læringspraksis annerledes enn i dag, kan kommunen opprettholde visse tjenester til tross for mangel på helsepersonell og evt. innsparinger. Dette fordrer at studentkompetansen må utfordres og undersøkes. Studentenes kompetanse er viktig for praksis ved at de besitter ny kunnskap, de kan stille spørsmål ved innarbeidede rutiner som beforder refleksjon og kanskje nytenkning, men studentene kan også være en arbeidsressurs. Det er noe av det vi vil utforske i dette prosjektet.

Utfordring

Vi er kommet i en situasjon der utdanningsinstitusjoner ikke klarer å tilfredsstille samfunnets behov for utdannede sykepleiere fordi det er mangel på praksisplasser. Kommunene er presset med arbeidsoppgaver og stram kommuneøkonomi, noe som gjør det vanskelig for dem å både ta imot og tilrettelegge for studenter. Videre skriver NOKUT at studentene opplever at de ikke får det læringsutbytte fra praksis som tilfredsstiller studiets mål.

Dette fordrer følgende spørsmål:

Hvordan kan vi organisere samarbeidet mellom utdanningsinstitusjon og kommune slik at antall praksisplasser øker, samtidig som kommunen opplever at dette gir økt tilførsel av ressurser?

1. Hvordan kan vi utvide antall praksisplasser i en kommune?
2. Hvilke veilednings- og praksismodeller?
3. Hvilke oppgaver kan sykepleierstudenter utføre og ta ansvar for i en kommune?
4. Hvordan sikre at arbeidsoppgaver blir forankret i konkrete læringsmål i forskrift om nasjonal retningslinje for sykepleierutdanning?

Aktiviteter og organisering

Prosjektet IKP – inkluderende og kvalitetsfremmende praksissamarbeid, vil utvikle en modell for praksisgjennomføring som svarer på disse spørsmålene ovenfor. Vi har delt arbeidsprosessen i tre arbeidspakker.

Arbeidspakke 1: Utvikle en modell for veiledning og evaluering av studenter

I denne arbeidspakken vil vi utvikle og prøve ut nye modeller for veiledning og evalueringsformer for studenter i praksis. Dette innebærer også å utvikle nye metoder å samarbeide på, for å best mulig utnytte kompetansen fra praksisfelt og universitet til et forpliktende og gjensidig samarbeid.

Målet er å utvikle en modell som er tilrettelagt for psykisk helsearbeid i kommunen, og som imøtekommer behovene til studenter, kommuner og læresteder.

Arbeidspakke 2:

I denne arbeidspakken vil vi se nærmere på hvilke oppgaver sykepleiestudenter kan utføre og ta ansvar for i en kommune, og samtidig sikre oss at arbeidsoppgavene er forankret i utdanningens læringsmål. Dette innebærer å utforske hvilke oppgaver som både er reelle læringsaktiviteter forankret i læringsmål, og som kan løses av studenter for å avlaste kommunen og sikre kvalitet i tjenestene.

Målet er å utvikle en modell for praksisgjennomføring hvor studentene opplever samsvar mellom læringsmål og læringsaktiviteter i praksis. Modellen skal hjelpe kommunene til å lettere identifisere aktuelle læringsaktiviteter, og utfordre bruk av studenters kompetanse i drift og kvalitetssikring av tjenester.

Arbeidspakke 3.

I arbeidspakke 3 undersøker vi studenter, ansattes og tjenestemottageres opplevelse og erfaringer av ulike veiledningsmodeller, og læringsaktiviteter. Det er viktig å finne praksismodeller der de ansatte opplever sykepleiestudenter som en integrert ressurs og ikke som en belastning. Videre må vi undersøke studentenes trivsel, arbeidsbelastning og om de klarer å identifisere utdanningens læringsmål og emnebeskrivelsen for praksis. I og med at studentene vil lede og drifte aktivitetsgrupper er det også naturlig å undersøke tjenestemottagernes erfaringer og opplevelser.

Evaluering.

Hvor langt er vi kommet?

Arbeidspakke 1 og 2:

Mestringsenheten i Sandnes har siden 2019 satset systematisk på studentarbeid, og har utarbeidet et eget studentprogram. Studentprogrammet innebærer blant annet faste faginnlegg og møtepunkt mellom alle studenter i praksis i hele enheten. IKP utgjør en del av dette studentprogrammet og har tilpasset dette til sykepleiestudentenes læringsmål. I den forbindelse har vi også redigert/tilpasset studentenes læringsmål til studentprogrammet uten at det kommer i konflikt med de nasjonale retningslinjene for sykepleierutdanningen.

Studenter som er i praksis i Mestringsenheten har fått tilpasset skjema som skal brukes til midt- og sluttvurdering, skjema er standard fra UIS, men det er lagt til underpunkter som er utarbeidet av prosjektgruppen. Skjema er i tråd med Mestringsenhetens læringsaktiviteter og retningslinjer for utdanningen. Hver avdeling i Mestringsenheten har i dialog med oss beskrevet hvilke læringsaktiviteter de kan tilby studentene.

Noen av læringsaktivitetene er obligatoriske, og det forventes at studentene gjennomfører disse i løpet av praksisperioden. Andre læringsaktiviteter er utelukkende forslag som synliggjør muligheter for læring, og det er opp til studentene å velge læringsaktiviteter som passer tid studentens egne mål for praksis.

I forkant av hver praksisperiode har 2 personer fra prosjektgruppen (dette rullerer for hver periode) informasjonsmøte med studentene før de skal ut i praksis.

Vi tilbyr et møte mellom veiledningsgruppen(e) på hver avdeling og prosjektgruppa hver praksisperiode. I tillegg har Trond og Tone hatt møte med fagledere på hver avdeling.

Prosjektgruppen har og hatt møte med alle avdelingene i Mestringsenheten før oppstart av prosjektet, der har vi informert om prosjektet og fått viktig innspill fra avdelingene.

På grunn av Covidsituasjonen ble noen av de første møtene holdt på teams. Dette fungerte delvis som informasjonsmøte, men ga ikke samme tilknytning og forpliktelse til prosjektet som fysiske oppmøter. Fagdager for veiledere har blitt utsatt, men dato er planlagt og satt for høsten 2022.

Studentene som skal ha praksis i Mestringsenheten skal på forhånd motta informasjonsskriv om Mestringsenheten, læringsaktiviteter, læringsmål og forventninger til dem som studenter. Studentene får tildelt studentmappe ved oppstart og fagledere avklarer forventninger. Vi har økt praksisplass fra en student til to studenter pr. avdeling. (doblet antall studenter)

Veiledningen foregår i tverrfaglig gruppe bestående av 2- 3 praksisveiledere som sammen har ansvar for flere studenter. Avdelingene tilstreber at det er minimum en sykepleier i hver veiledningsgruppe, men i noen tilfeller vil det være vernepleiere (krav RHETOS). Tilbakemeldinger fra de fleste avdelingene er at det er lettere å veilede studentene i grupper og det skaper ikke så mye ekstra arbeid som med andre studenter. En avdeling gir imidlertid tydelig tilbakemelding om at det foreløpig er vanskelig å kjenne samme ansvar for studentene, når veiledningen fordeles på flere. En avdeling har enda ikke startet med tverrfaglig veiledningsgruppe. Dette vil vi følge opp.

I det siste møtet 20.05.22 med avdelingene og veilederne i Mestringsenheten skryter veilederne av at studentene er flinke, tar i et tak, jobber iherdig, nysgjerrige og interesserte. Studentene er en stor ressurs ved avdelingene, og avdelingene sier det er bra å ha flere studenter samtidig. Studentene lener seg da på hverandre, er tryggere og utfordrer hverandre. Avdelingene sier de fokuserer på trygghet i avdelingene, de ønsker å ha god kultur for det å ta imot studenter. Flere avdelinger har testet ut studentdrevne dager, med stort hell. Da har fast ansatte trukket seg tilbake og fått frigjort tid til fagutvikling og administrativt arbeid. En avdeling har holdt fagdag og undervisning for faste ansatte mens studentene drifet avdelingen.

Avd er også opptatt av å vise tverrfagligheten for å få til god rekruttering av helsepersonell. Studenter av annen profesjon samarbeider med sykepleierstudentene, og de lærer av hverandres profesjon. Studentene liker dette godt og det hjelper dem å se hvilken verdi deres profesjon har inn i faget.

Tilbakemelding fra avd:

Studentene er med å drifte aktiviteter i Sandneshallen. Dette er en viktig ressurs for avdelingene. Det avlaster avdelingene da det er travelt og de ansatte ikke alltid får tid til å prioritere dette. Ellers driver studentene male-grupper, film-kveld, dugnad i hagen ved avdelingen sammen med innbyggerne. I en av avdelingene uttales følgende: *«Avdelingen ser nytteverdien av å ha studenter, det blir bedre dynamikk, de skal være studenter med navn og ikke bare studenter her hos oss. Det har skjedd en holdningsendring her hos oss.»* At studentene er en ressurs kommer tydelig fram når ansatte etterspør hvordan aktiviteter i Sandneshallen skal driftes i perioder (sommerferie), der det ikke er studenter og avdelingene ikke har ledige personellressurser.

I mai 2022 hadde prosjektet møte med faglederne fra alle avdelingene. De bekrefter at det fungerer bra med å ha flere studenter enn tidligere og de er fornøyde med veiledningsmodellen. De etterspør imidlertid en fagdag og helst en halv dag der vi sammen kan reflektere om veiledning. Det siste gjelder spesielt for veiledere og fagledere.

Vi har derfor besluttet å ha to fagdager for veiledere i desember, og en halv dag til refleksjon med fagledere i september.

Tilbakemelding fra studentene:

Positivt

- Veldig inkluderende og bra arbeidsmiljø
- Veldig lærerikt med kognitiv terapi. Gir en dypere forståelse for angst og depresjon.
- Kjekke kurs!!
- Får være en del av gjengen i Sandneshallen.
- Fått opplæring til å sitte alene i infohjelpen med en veileder tilgjengelig.

- Bra aggresjonsmestringskurs
- Kjekt å få besøke Jæren recovery college, musikkterapi på rus og avhengighet og Funkishuset. Også positivt å bli invitert av recoveryhjelpa til å være med på ulike aktiviteter som tilbys innbyggerne i Sandnes og få jobbe med det.
- Kjekt å være med på tverrfaglig samarbeid som FIT- behandlingssmøte, samarbeidsmøter og intro aktiv.
- Ekstremt gode veiledere og veiledning en gang i uken har vært veldig lærerikt og nyttig.
- Observerer samtaler med ulike og veldig forskjellige innbyggere og se hvordan terapeutene jobber med ulike tilnærminger og mål. Veldig lærerikt!!

Forbedringer

- Litt lite veiledning fra UIS på pleieplan og veiledningsdokument
- For mye studentopplegg på kort tid (fagdag, omvisning, felles refleksjon) Lite informasjon i forkant og mange uoversiktlige endringer.
- Forberedende praksisdager: Gjerne la studentene som skal i praksis i Mestringsenheten få informasjon fra Mestringsenheten, gjerne om Sandneshallen og studentopplegget.
- Gjerne omvisning før praksisstart på RPHA for de studentene som skal ha praksis der.

Arbeidspakke 3.

Studenter, ansattes og tjenestemottageres opplevelse og erfaringer av ulike veiledningsmodeller, og læringsaktiviteter.

Studenters erfaringer med den nye praksismodellen:

Ansvarlig for studien: Torny Kamfjord.

Her vil vi intervjuere studenter om hvordan de erfarer denne nye veiledningsmodellen.

Dette er en kvalitativ studie.

Studien er godkjent av personvernombudet UIS og NSD.

Datainnsamling starter høsten 2022.

Ansattes erfaringer med den nye praksismodellen:

Ansvarlig for studien: Åse U. Bergesen

Flerstegs fokusgruppeintervjuer av ansatte, der vi undersøker deres opplevelser og erfaringer med programmet. (kvalitativ innholdsanalyse)

Prosjektplan er klar til innsending NSD.

Tjenestemottageres erfaringer med den nye praksismodellen:

Ansvarlig for studien: Trond Erik Grønnestad og Gunnbjørg Bertelsen

Kvalitativ studie basert på individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer av tjenestemottageres erfaringer med programmet. (kvalitativ innholdsanalyse).

Ikke påbegynt enda.

Aksjonsforskning på hele prosjektet.

Ansvarlig for studien: Tone Haugland

Aksjonsforskning er en forskningstilnærming der forskeren tilstreber å produsere kunnskap gjennom aktiv deltagelse i forskningsfeltet. Denne artikkelen vil derfor beskrive samspillet mellom de forskjellige aktører og endringene som skjedde underveis.

Fagartikkel som samskriver resultatene fra de fire forrige artiklene.

Ansvarlig: Hilde Knutsen

Dette blir en viktig artikkel for spredningseffekten av prosjektet. Denne vil vi søke publisert i fagtidsskriftet sykepleien.

Så tilbake til spørsmålene i prosjektet:

1. Hvordan kan vi utvide antall praksisplasser i en kommune? **Vi har allerede doblet antall praksisplasser.**
2. Hvilke veilednings- og praksismodeller? **Vi har funnet en veiledningsmodell som både studenter og veiledere er fornøyde med.**
3. Hvilke oppgaver kan sykepleierstudenter utføre og ta ansvar for i en kommune? **I løpet av den korte tiden prosjektet har eksistert har vi vist at studentene er en ressurs for avdelingene, men vi må bli bedre til å finne aktiviteter som studentene kan ta ansvar for.**
4. Hvordan sikre at arbeidsoppgaver blir forankret i konkrete læringsmål i forskrift om nasjonal retningslinje for sykepleierutdanning? **Fast praksislærer fra UIS som følger opp studentene i Mestringsenheten.**

Referanser

Brasetveit, K. (2018). Sykepleiermangel og politisk unnfallenhet. <https://www.kommunal-rapport.no/debatt/sykepleiermangel-og-politisk-unnfallenhet/111311!/>

Direktorat for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (2020). Pilotering for kommunal praksis i helse- og sosialfagutdanningene – utlysning 2020.

[file:///C:/Users/2902226/Downloads/Pilotordning%20for%20kommunal%20praksis%20-%20Utllysning%202020%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/2902226/Downloads/Pilotordning%20for%20kommunal%20praksis%20-%20Utllysning%202020%20(2).pdf)

Haugen E. (2020). For få praksisplasser for sykepleierstudenter: – Vi vil gjerne utdanne flere sykepleiere. VG. no/nyheter 22.06.2020. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/g7gdaL/for-faa-praksisplasser-for-sykepleierstudenter-vi-vil-gjerne-utdanne-flere-sykepleiere>

Helsedirektoratet (2005). https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-mestring-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20%E2%80%93%20Veileder.pdf/_/attachment/inline/739b0cbe-9310-41c7-88cf-c6f44a3c5bfc:8f8b02ae7b26b730d27512d01420ec947d5ead97/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20%E2%80%93%20Veileder.pdf

Helsinkideklarasjonen (2013). <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

Husebø, A.M., Storm, M., Våga, B.B., Rosenberg, A., Akerjordet, K. (2018) Status of knowledge on student-learning environments in nursing homes: A mixed-method systematic review. *Journal of Clinical Nursing*. 2018 Apr;27(7-8):e1344-e1359. doi.org/10.1111/jocn.14299

Nilsson, B., U. Å. Lindström, and D. Nåden. 2008. "The Tune of Want in the Loneliness Melody – Loneliness Experienced by People with Serious Mental Suffering." *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 22: 161–169. doi:10.1111/j.1471-6712.2007.00508.x.

KS (2019). Rådmannens budsjettforslag for 2020 – kommunene.

<https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/kommuneokonomi/Budsjettundersokelse-2020-kommuner.pdf>

NOKUT (2018). Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning. Analyse av studentenes kommentarer i Studiebarometeret 2016.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/hegerstrom_turid_til_glede_og_besvar_praaksis_i_hoyere_utdanning_3-2018.pdf

Regjeringen (2018). Fremtidige kompetansebehov. Kunnskapsgrunnlaget. NOU 2018: 2.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-2/id2588070/sec5>

Regjeringen (2020). Psykisk helse og livskvalitet. <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/folkehelse/innsikt/psykisk-helse-og-livskvalitet/id2544452/>

Robinson, A., Abbey, J., Abbey, B., Toye, C., Barnes, L. (2009). Getting off to a good start? A multi-site study of orienting student nurses during aged care clinical placements. *Nurse Education in Practice*. Volume 9, Issue 1, January 2009, Pages 53-60

Slettebø, Å., Bryn, V., Hovdsveen, R.C., Veitsle, K.C., Syvertsen, A.L. (2009). Hjemmesykepleien: Praksisstudier i tospann. *Sykepleien forskning* nr. 1, 2009; 4: 44-50.

Statistisk sentralbyrå (2019). Rapport 2019/11. Arbeidsmarkedet for helsepersonell fram mot 2035 <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/arbeidsmarkedet-for-helsepersonell-fram-mot-2035>.

St.prp.nr. 63 (1997–98). Om opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2006. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.

Thommasen L. (2018). Stor sykepleiermangel: – Dette er en varslet krise. Nr. 6. mai 2018 kl. 18:57. https://www.nrk.no/norge/stor-sykepleiermangel_-dette-er-en-varslet-krise-1.14037979

